

Nr 92.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1942 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsnykterhetsnämnderna m. m.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 70 och 71 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1942/43 beräkna till Länsnykterhetsnämnderna ett förslagsanslag av 150,000 kronor och till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. ett anslag av 142,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 145, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1942/43 anvisa

- 1) till Länsnykterhetsnämnderna ett förslagsanslag av 136,000 kronor samt
- 2) till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. ett anslag av 137,000 kronor.

1:o) **Länsnykterhetsnämnderna.** Anslaget är å gällande riksstat uppfört med 152,000 kronor.

Enligt lag den 3 juni 1938 angående ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister skall i varje län finnas en länsnykterhetsnämnd. Sådan nämnd skall hava till uppgift att övervaka nykterhetstillståndet i länet, att hålla sig noggrant underrättad om de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet, att öva tillsyn över att dessa fullgöra dem tillkommande uppgifter samt att lämna dem vägledning och bistånd. Den 18 november 1938 har Kungl. Maj:t utfärdat instruktion (nr 666) för länsnykterhetsnämnderna. Instruktionen innehåller bland annat vissa bestämmelser om arvode till ordförande och ledamöter i länsnykterhetsnämnd samt om ersättning till särskild, av sådan nämnd anlitad personal.

Rörande det närmare innehållet i de bestämmelser, som reglera länsnykterhetsnämndernas verksamhet, hänvisar utskottet till den härutinnan å sid. 2—4 i propositionen nr 145 lämnade redogörelsen.

I en av *besparingsberedningen* avgiven promemoria har beredningen ifrågasatt indragning av länsnykterhetsnämnderna. Rörande det sätt, varpå detta skulle ske, har beredningen framlagt alternativa förslag. Beredningen har även föreslagit vissa åtgärder avsedda att i besparingssyfte vidtagas, för den händelse systemet med länsnykterhetsnämnder ansåges böra bibehållas.

Beredningens förslag till ändrad organisation innebär följande:

Chefsmyndighet skulle vara densamma som nu, nämligen avdelningen för alkoholistvård i socialstyrelsen. En viss tillökning i arbetskrafterna torde krävas inom denna, förslagsvis uppgående till 10,000 kronor.

De nuvarande länsnämnderna ersättas med heltidstjänstemän på socialstyrelsens stat. Antalet dylika tjänstemän kan lämpligen bestämmas till fyra, förslagsvis stationerade i Stockholm, Malmö, Örebro samt Härnösand. Tjänstemännen kunde lämpligen placeras i 22 lönegraden; de skulle tills vidare icke uppföras på ordinarie stat. Avlöningarna till dessa skulle uppgå till 33,000 kronor (inklusive rörligt tillägg efter 15 %). Resekostnaderna beräknas till 15,000 kronor. Expenser, såsom ersättning för arbetslokal, städning, lyse och telefon, beräknas till 6,000 kronor samt kostnaderna för skrivbiträde till 7,200 kronor eller tillsammans 61,200 kronor. Tilläggas 10,000 kronor till chefsmyndigheterna uppgår hela kostnaden till 71,200 kronor, varigenom en besparing av 80,800 kronor skulle uppnås.

Något belopp för möbler och inventarier har ej beräknats, emedan sådana kunna övertagas av länsnykterhetsnämnderna. Kostnaden för skrivbiträde för varje distrikt har beräknats till samma belopp som tillkommer en av fattigvårdskonsulenterna, vilken har ett särskilt stort distrikt. Övriga fattigvårdskonsulenter ha ej anslag till skrivbiträde.

Enligt det nu framlagda förslaget skulle nykterhetsinspektörerna i likhet med länsnämnderna övervaka nykterhetstillståndet, särskilt genom upplysningar och råd verka för nykterhetsfrämjande åtgärder samt hålla sig noggrant underrättade om nykterhetsnämndernas verksamhet och öva tillsyn över att de fullgöra sina skyldigheter. Däremot skulle de icke äga länsnämndernas möjlighet att ingripa mot alkoholmissbrukare enligt § 14 alkoholistlagen, d. v. s. vidtagna åtgärder, som den kommunala nämnden försummat. Det är ej känt om länsnämnd annat än i enstaka fall vidtagit åtgärder av detta slag, men väl torde det förekomma att oerfarna kommunala nämnder söka råd och hjälp hos länsnämnden vid mera invecklade alkoholistfall. En inspektör som förvärvat sig erfarenhet på området skulle lika väl som länsnämnden kunna lämna dylika råd. I de antagligen rätt sällsynta fall, då ingripande av högre myndighet förekommer, bör givetvis socialstyrelsen stå till förfogande. Socialstyrelsen är enligt tillämpningsbestämmelserna rörande alkoholistvården tillsynsmyndighet över nykterhetsnämnderna och skall söka hålla sig underrettad om de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet och i förekommande fall lämna dem vägledning och bistånd. Det tillkommer styrelsen att underkasta nykterhetsnämnd inspektion samt infordra uppgifter rörande dess verksamhet och övriga förhållanden. Det må tilläggas, att socialstyrelsen biträdades vid alkoholistvården av sakkunnig expert, åt vilken styrelsen kan uppdraga att såsom ledamot föredraga ärenden av detta slag.

Skulle detta beredningens förslag ej komma till utförande, syntes man enligt beredningen kunna anlita två andra utvägar. Den ena vore, att länsombudsmännen inom de nuvarande länsnykterhetsnämnderna med oförändrade löneförmåner ställdes direkt under socialstyrelsens ledning, i samband varmed en viss förstärkning bereddes socialstyrelsens avdelning för alkoholistvård. Därigenom beräknades en besparing av omkring 30,000 kronor uppstå.

Den andra utvägen avsåge vissa besparingar i de nuvarande kostnaderna för länsnykterhetsnämnderna. Om innebörden av detta förslag yttrar beredningen:

Arsarvodena till ordförandena (1,000 kronor) anses nog allmänt väl höga.

Om de nedsätts till hälften, uppstår en besparing å 12,000 kronor. Vidare torde resekostnaderna för nykterhetsinspektörerna kunna fixeras för varje län, liksom fallet är med fattigvårdskonsulenternas reseområden, och härigenom torde vinnas viss besparing, måhända 5,000 kronor. En ytterligare besparing kunde åstadkommas genom minskning av antalet ledamöter i länsnämnderna till 2, ordföranden och läkaren. Sälunda skulle länsstyrelsens och landstingets (i vissa fall även stadsfullmäktiges) representanter undvaras. Besparingen skulle kunna uppskattas till 10,000. I motsats till föregående förslag skulle länsnämnden i detta senare förslag kvarstå och ha samma uppgifter som för närvarande.

Över besparingsberedningens promemoria hava *yttranden* infordrats från socialstyrelsen, länsstyrelserna i samtliga län, statskontoret samt styrelsen för statens alkoholistanstalt å Venngarn. Socialstyrelsen har med sitt utlåtande överlämnat yttranden från samtliga länsnykterhetsnämnder. Dessutom har yttrande inkommit från Sveriges nykterhetsvänners landsförbund. Rörande innehållet i dessa yttranden hänvisar utskottet till den därför lämnade redogörelsen å sid. 7—15 i propositionen.

Departementschefen har i fråga om besparingsberedningens förslag anfört följande:

Länsnykterhetsnämnderna hava hittills varit i verksamhet allenast kort tid. De inrättades nämligen genom en vid 1938 års riksdag beslutad lagändring, som trädde i kraft den 1 januari 1939. Lagändringen föreslogs i anledning av att åtskilliga anmärkningar framställes mot nykterhetsnämndernas sätt att ombesörja nykterhetsvården och att man allmänt kommit till insikt om att åtgärder måste vidtagas för att ernå en bättring. Det organ, som ansågs behövt för ändamålet, skulle icke endast utöva tillsyn över de kommunala nykterhetsnämnderna utan även lämna dem vägledning och bistånd samt över huvud utöva sin verksamhet på sätt, som vore ägnat att främja ett förtroendefullt samarbete med de kommunala nykterhetsnämnderna. Förslaget att tillgodose nämnda syfte genom upprättandet av länsnykterhetsnämnder hade väckts av rusedryckslagstiftningsrevisionen i dess år 1934 avgivna betänkande. Det hade emellertid även framkommit förslag till andra lösningar såsom anställande av särskilda nykterhetskonsulenter eller utvidgande av fattigvårds- och barnavårdskonsulenternas uppdrag att omfatta även nykterhetsvården. Såsom föredragande departementschef i ärendet stannade jag vid valet mellan olika föreliggande alternativ för förslaget om inrättande av länsnykterhetsnämnder. Beträffande motiven för detta mitt ställningstagande får jag hänvisa till det vid propositionen i nämnda ärende fogade statsrådsprotokollet.

Den av besparingsberedningen nu väckta frågan om länsnykterhetsnämndernas slopande har tillkommit i syfte att nedbringa kostnaderna för den kontrollerande och rådgivande verksamheten på detta område. Då det icke gjorts gällande annat än att de kommunala nykterhetsnämnderna fortfarande behöva vara underkastade kontroll och äro i behov av vägledning, synes man vid bedömandet av besparingsberedningens förslag hava att taga ställning till dels huruvida länsnykterhetsnämndinstitutionen är i och för sig överlägsen det alternativ, som förordats av besparingsberedningen, eller annan tänkbar organisation, dels ock, därest så anses vara fallet, huruvida länsnykterhetsnämnderna det oaktat icke böra bibehållas på grund därav att de medföra kostnader, som stå i missförhållande till värdet av nämnderna.

Vad det första av dessa spörsmål beträffar har jag vid förnyat övervägande av frågan ej kommit till annan uppfattning än den, varåt jag gav uttryck i förenämnda proposition till 1938 års riksdag. Säsom motiv härför får jag anföra följande.

Det har framhållits, att den konsulentverksamhet, som är anordnad på fattigvårdens och barnavårdens område, lämnat goda resultat. Till denna uppfattning kan jag ansluta mig. Säsom av flera remissmyndigheter framhållits är emellertid den övervakande, kontrollerande och rådgivande verksamhet, som kräves på nykterhetsområdet, så artskild från förhållandena inom fattigvården och barnavården, att man knappast kan från det ena av dessa områden draga slutsatser rörande den lämpligaste organisationen av arbetet å det andra. Inom nykterhetsområdet kräves en personlig och kontinuerlig kontakt mellan det organ, som har sig anförtrott övervakning, kontroll och rådgivning, samt de rent lokala organen. Verksamhetsområdet får därför icke vara för stort. Det är av betydelse, att det kontrollerande organet har formen av en nämnd, som i sig innesluter ett antal för saken positivt intresserade krafter. Väl förhåller det sig i allmänhet så, att det mesta arbetet utföres av nämndens ordförande samt av en hos nämnden anställd tjänsteman. Men förden skull får icke förbises, att deras arbete av psykologiska skäl underlättas av att de kunna stödja sig på nämndens auktoritet. Den som göres till föremål för en tvångs- eller kontrollåtgärd av ifrågavarande slag har ofta lättare att förstå rättmätigheten härav om åtgärden vidtages av ett kollegialt sammansatt organ, i vilken plats beretts åt valda förtroendemän, än om organet är av ren ämbetsmannakarakter. Med hänsyn till de uppgifter, som tillkomma länsnykterhetsnämnderna, synes nämnda faktor vara av särskild vikt.

Enligt besparingsberedningens förslag skulle de föreslagna nykterhetsinspektörerna icke äga rätt att vidtaga åtgärder, som den kommunala nämnden försummat. Sådan rätt har lämnats länsnykterhetsnämnderna och denna initiativrätt är enligt min mening av stor betydelse för deras verksamhet. Visserligen hava nämnderna mera sällan begagnat sig av sin rätt i detta avseende. Det väsentliga är emellertid, att man inom kommunerna är medveten om länsnykterhetsnämndernas möjligheter till ingripande. Effektiviteten i det arbete, som nu utföres av länsnykterhetsnämnderna, skulle därför enligt min mening bliva lidande av att nämnderna ersattes med konsulenter eller ombudsmän.

Vad den ekonomiska sidan av saken angår är den besparing, som skulle vinnas vid ett genomförande av besparingsberedningens förslag, onekligen betydande. Vid ett bibehållande av länsnykterhetsnämnderna föreligga emellertid vissa möjligheter att vidtaga besparingar å anslaget till nämnderna. Ersättas nämnderna med nykterhetsinspektörer, är det å andra sidan enligt min mening icke möjligt att få till stånd en godtagbar organisation med ett så ringa antal inspektörer som fyra. Jag finner det icke tänkbart, att en tjänsteman skulle kunna medhinna göromålen i distrikt av den storlek som föreslagits. Ehuru jag icke utan närmare undersökningar vill bestämt uttala mig om minsta antalet erforderliga inspektörer, förefaller det mig antagligt, att man i stället bör räkna med dubbla antalet.

Vad nu anförts giver vid handen, att den verkliga besparing, som skulle vinnas genom att ersätta länsnykterhetsnämnderna med annan godtagbar kontroll- och rådgivningsorganisation, blir betydligt mindre än vad besparingsberedningen från sina utgångspunkter räknat med. På grund härav och med hänsyn tagen jämväl till att en försvagad organisation på nykterhetsvårdens område under nu rådande tider måste väcka större betänkligheter än eljest kan jag icke förorda förslaget om att ersätta länsnykterhetsnämnderna med särskilda nykterhetsinspektörer.

Besparingsberedningens alternativa förslag om avskaffande av länsnykterhetsnämnderna men bibehållande av länsombudsmännen, vilka skulle stå direkt under socialstyrelsens ledning, innefattar i jämförelse med huvudförslaget den fördelen, att de nykterhetsnämnderna överordnade organens nuvarande verksamhetsområden skulle bibehållas. I övriga avseenden äga emellertid de i det föregående anförda omständigheterna giltighet även beträffande detta förslag. Den besparing, som skulle vinnas genom detta förslag, synes mig ej så stor, att den kan uppväga nackdelarna med att avskaffa de nuvarande nämnderna. Jag kan därför ej heller förorda detta förslag.

Den frågan återstår då, i vad mån man kan vinna besparingar å anslaget till länsnykterhetsnämnderna.

Beredningen har föreslagit, att årsarvodena till ordförande och vissa andra ledamöter skulle nedsättas. I gällande stat för länsnykterhetsnämnderna äro dessa arvoden förslagsvis beräknade till 23,000. Genom beslut den 20 juni 1941 har Kungl. Maj:t bestämt arvodesbeloppen för budgetåret 1940/41 till ordförandena i och vissa andra ledamöter av länsnykterhetsnämnderna. Summan av sistnämnda arvodesbelopp utgör 22,300 kronor. Ungefär 1,000 kronor utgå sålunda i årsarvoden till varje nämnd. Med hänsyn till att det organisationsarbete, som nämndernas inrättande medförde för ordförandena, nu kan anses avslutat, torde en genomsnittlig nedsättning av arvoden med cirka hälften kunna genomföras utan att skäligheten av arvoden förden skull behöver ifrågasättas. Förenämnda belopp av 23,000 kronor torde därför i staten för nästa budgetår kunna nedsättas till 14,000 kronor. Liknande nedsättning torde böra verkställas å de ännu ej bestämda arvoden för innevarande budgetår.

Med hänsyn till betydelsen av personlig kontakt med de kommunala nykterhetsnämnderna bör alltför snäv beskärning av nämndernas resekostnadsanslag icke vidtagas. På grund av den stegring i biljettpreiser, som ägt rum, måste även vid oförändrat reseanslag en viss begränsning av antalet resor ske. För vinnande av besparingar även på denna punkt torde emellertid för nästa budgetår anslagsposten till reseersättningar kunna nedsättas från 20,000 till 18,000 kronor.

Däremot kan jag icke förorda någon nedsättning av antalet ledamöter i nämnderna. Genom minskning av ledamotsantalet till två skulle nämnden i verkligheten förlora sin nuvarande karaktär. Ej heller kan jag tillstyrka, att länsstyrelsen berövas rätten att utse en ledamot av nämnden eller att någon av landstingsrepresentanterna utgår ur nämnden. Utan att medföra större effekt i besparingshänseende skulle en dylik åtgärd enligt min mening väsentligt försvaga länsnykterhetsnämndernas ställning. Däremot kan övervägas att till nedbringande av kostnaderna för dagarvoden till nämndens ledamöter upphäva bestämmelsen i instruktionen för länsnykterhetsnämnderna om att suppleanten för ordföranden skall kallas att närvara jämväl vid de av nämndens sammanträden, då ordföranden är tillstädes.

Såsom vid redogörelsen för gällande bestämmelser omnämnts skola länsnykterhetsnämnds räkenskaper och förvaltning granskas av två revisorer, av vilka den ene utses av länsstyrelsen och den andre av socialstyrelsen. Revisor äger av länsnykterhetsnämnd åtnjuta ett årsarvode av 50 kronor. Nämnda granskning torde med fördel kunna övertagas av riksräkenskapsverket, varvid den i staten för länsnykterhetsnämnderna upptagna anslagsposten till arvoden till revisorer och suppleanter för dem kan utgå från och med nästa budgetår.

Av länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län har föreslagits, dels att länsnykterhetsnämnd skulle få bedriva sin verksamhet genom ett arbetsutskott, bestående av ordföranden, läkarledamoten och den ledamot, som i förekommande fall vore bäst förtrogen med de lokala förhållandena, dels ock

att den nuvarande bestämmelsen i instruktionen för länsnykterhetsnämnderna, att ett sammanträde skulle hållas på bestämd dag varje kvartal, skulle upphävas. Vad det förra förslaget angår vill jag erinra om att länsnykterhetsnämnden redan nu äger uppdraga åt ordföranden att efter samråd med annan ledamot mellan sammanträdena meddela beslut å nämndens vägnar i brådskande ärende. Att därutöver lämna möjlighet till en allmän delegation från nämnden till vissa av dess ledamöter synes mig ägnat att försvaga intresset hos de övriga ledamöterna för nämndens verksamhet och i realiteten nära nog leda till att arbetsutskottet trädde i stället för nämnden. Jag kan därför icke tillstyrka nämnda förslag. Beträffande förslaget om ändrad sammanträdesordning för nämnden synes det mig förtjänt att övervägas, huruvida ett genomförande av förslaget kan medföra nämnvärd besparing. Finnes så vara fallet vill jag tillstyrka en sådan ändring, att sammanträde med nämnden hålles endast där göromålets omfattning eller beskaffenhet därtill föranleder.

Rörande anslagsberäkningen för nästa budgetår anför departementschefen härnäst i huvudsak följande:

Vad först angår *avlönningarna* kunna årsarvodena till ordförande och vissa andra ledamöter, såsom förut nämnts, nedsättas från 23,000 till 14,000 kronor. Anslagsposten till dagarvoden till ordförande och andra ledamöter samt suppleanter för dem torde med hänsyn till vad i det föregående föreslagits kunna något nedsättas, i avvaktan på närmare erfarenhet dock ej med mera än 600 kronor eller till 6,400 kronor. Anslagsposten till arvoden till revisorer och suppleanter för dem utgår. Med hänsyn till medelsåtgången å anslagsposten till avlöning till personal för budgetåret 1940/41 — 67,143 kronor — torde nämnda post kunna nedsättas med 2,000 kronor till 67,600 kronor. Utgifterna för *avlöningar* uppskattas sålunda till sammanlagt 88,000 kronor.

I fråga om *omkostnaderna* föreslås nedsättning av anslagsposten till reseersättningar med 2,000 kronor till 18,000 kronor, varemot för expenser, hyror m. m. alltjämt torde böra avses 30,000 kronor. *Omkostnaderna* kunna alltså uppskattas till 48,000 kronor.

Det för nästa budgetår erforderliga anslagsbeloppet skulle enligt dessa beräkningar bli (88,000 + 48,000) 136,000 kronor.

2:o) **Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.** Ifrågavarande anslag, som å riksstaten för innevarande budgetår är uppfört med 137,000 kronor, föreslås skola för nästa budgetår utgå med oförändrat belopp.

Utskottet.

Besparingsberedningen har framlagt alternativa förslag till omorganisation av den verksamhet, som bedrivs av länsnykterhetsnämnderna, ävensom förslag till besparingar, som skulle kunna genomföras inom ramen av den nuvarande organisationen. Kungl. Maj:ts förslag avser att vinna vissa besparingar av sist angivet slag. Sålunda har en genomsnittlig nedsättning av årsarvodena till ordförande och vissa andra ledamöter med cirka hälften ansetts kunna genomföras. Liknande nedsättning skulle genomföras å de ännu ej bestämda arvoden för innevarande budgetår. Vidare skulle reseanslaget nedsättas med 2,000 kronor och den bestämmelse upphävas, enligt vilken ordförandens suppleant skall kallas att närvara även vid de sammanträden, då ordföranden är tillstädes. Slutligen skulle arvoden till revisorer

och suppleanter för dem inbesparas och räkenskapsgranskningen överflyttas till riksräkenskapsverket. Anslaget till länsnykterhetsnämnderna har härefter ansetts kunna nedsättas med 16,000 kronor medan anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet upptagits till oförändrat belopp.

Utskottet har funnit sig böra tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och hemställer alltså,

att riksdagen må för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) till *Länsnykterhetsnämnderna* ett förslagsanslag av 136,000 kronor;

b) till *Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.* ett anslag av 137,000 kronor.

Stockholm den 28 april 1942.

På statsutskottets vägnar:

CONRAD JONSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 90.
